

Den kaukasiska kritcirkeln.

Av Bertolt Brecht och Ruth Berlau

LÄRARHANDLEDNING

HELSINGBORGS
STADSTEATER

Hej!

Jag är konstnärlig ledare på Helsingborgs stadsteater, men även regissör för föreställningen "Den kaukasiska kriticirkeln". I båda dessa fall är det min uppgift att ha en vision, eller en idé om varför vi sätter upp just denna pjäs. Och varför vi gör det just nu. Jag önskar och jobbar för att allting vi spelar på Helsingborgs stadsteater ska ha en slags brådskande nödvändighet över sig. Det kan se ut på olika sätt med olika uppsättningar, men det måste kunna motiveras varför sätter upp en pjäs just nu och hur eller vad vi vill kommunicera med vår publik.

I "Den kaukasiska kriticirkeln" ligger aktualiteten i dramatikern Bertolt Brechts 80 år gamla text förbluffande nära. I denna version vinklar vi historien än mer mot vår egen tid. Kopplingen till dagens globala krigssituation blir uppenbar och viktig.

Historien utspelas i bergen i Georgien, inte långt från Ukraina och Ryssland, och med Iran som en nära "fiende" till makten vi presenteras för i den här historien. En statskupp blir startskottet för pjäsen som tar oss med på en episk resa över Kaukasus berg, där vi följer tjänstekvinnan Grouche som flyr, skyddar och försvarar ett barns liv – ett barn som åtminstone inte till en början är hennes eget. Det är en hoppfull berättelse, med kärleken till sin nästa och människans inneboende urkraft i absoluta centrum. Hoppet finns också i gemenskapen, i samhörigheten och i insikten om att vi aldrig är helt ensamma. Genom en stormflod av musik, en stor kör, en mustig ensemble och mycket humor hoppas vi kunna berätta om allt från maktlösheten inför den verklighet vi befinner oss i, till hur vi gemensamt kan hitta styrkan i att bemöta den.

Moqi Simon Trolin, regissör och konstnärlig ledare för Helsingborgs stadsteater

Vem var egentligen Bertolt Brecht?

Bertolt Brecht (1898–1956) var en tysk dramatiker, poet och teaterteoretiker som räknas som en av 1900-talets mest inflytelserika dramatiker. Hans arbete förändrade synen på teaterns roll och publikens upplevelse. Brecht utvecklade en egen stil, känd som episk teater, där syftet var att få publiken att tänka kritiskt snarare än att enbart bli underhållna eller känna medlidande. Han ville att åskådarna skulle fundera över samhällets strukturer och deras egna roller i det.

Varför och när skrev "Brecht Den kaukasiska kritcirkeln"?

Brecht skrev "Den kaukasiska kritcirkeln" under åren 1944–1945, när han befann sig i exil i USA. Andra världskriget närmade sig sitt slut och Brecht, som själv hade flytt från Nazityskland, hade under flera år betraktat fascismens och krigets förödande konsekvenser på håll. Han var starkt kritisk till orättvisor och maktmissbruk, teman som också blir centrala i "Den kaukasiska kritcirkeln." Pjäsen hade premiär i USA 1948 och framfördes på tyska i Berlin först senare samma år.

Brecht ville belysa frågor om rättvisa, moral och ansvar, särskilt i tider av kaos och konflikter. "Den kaukasiska kritcirkeln" är inspirerad av en gammal kinesisk berättelse och har delvis samma tema som berättelsen om Kung Salomos dom. Brecht använde dessa traditionella historier som grund för att skapa en berättelse som skildrar två kvinnor som båda hävdar rätten till ett barn. Domaren Azdak – en central figur i pjäsen – får avgöra vem som är barnets "sanna" mor genom att rita en kritcirkel på marken.

Genom pjäsen ställer Brecht frågan om vad som är rättvisa och vem som förtjänar att få rätt i en värld där makten ofta är orättvist fördelad. Han belyser också moraliska dilemman genom karaktären Grusche, som riskerar sitt liv för att skydda ett övergivet barn, och domaren Azdak, vars oväntade lösningar visar att rättvisa inte alltid följer lagens bokstav.

Brechts politiska syfte

För Brecht var "Den kaukasiska kritcirkeln" mer än en berättelse om individuella karaktärer – den blev en symbol för de större samhällsfrågorna om äganderätt, moral och rättvisa. Hans pjäser är skrivna för att uppmuntra publiken att reflektera över dessa frågor och fundera på vad det innebär att vara medmänniska i en orättvis värld.

Varför är Brecht och "Den kaukasiska kritcirkeln" fortfarande aktuella?

Brecht var övertygad om att teater kunde skapa social förändring genom att engagera publiken i samhällsfrågor. "Den kaukasiska kritcirkeln" är ett bra exempel på detta och ställer tidlösa frågor som fortfarande känns relevanta.

Vad betyder det att handla rättvist?

Vilket ansvar har vi för varandra?

Genom Den kaukasiska kritcirkeln blir Brechts idéer om rättvisa och mänskliga relationer tillgängliga för dagens publik.

Till dig som är pedagog

Så roligt att ni ska se eller har sett föreställningen "Den kaukasiska kritcirkeln"! Det här är ett pedagogiskt material som du kan använda antingen innan, eller efter att ni har sett föreställningen. Se det pedagogiska materialet som inspiration och använd de delar som passar dig och din klass bäst.

"Ja, ja, ibland går det bättre, ibland sämre. Så är det i krig. Men varför ska sådana som vi bry oss om det?"

Inför föreställningen

Snart är det äntligen dags att gå på teater! Kanske har du någon i din klass som för allra första gången ska se en föreställning, eller så har du rutinerade teaterbesökare. Oavsett tidigare erfarenhet är det alltid bra att göra ett förebyggande gemensamt arbete.

Förslag på övningar inför föreställningen

ÖVNING 1: Smågrupper! Föreställningen är en bearbetning av Bertolt Brechts pjäs "Den kaukasiska kritcirkeln," där teman som rättvisa, makt och moderskap utforskas. Dela in eleverna i smågrupper och låt dem prata om vad de vet om dessa teman och diskutera vad de själva associerar med dem. Hur upplever de begreppen rättvisa och orättvisa i sin vardag? Tror de att moral kan förändras beroende på situation? Låt grupperna dela sina tankar med klassen.

ÖVNING 2: Tankekarta! Skriv "Teater" på whiteboarden och låt sedan alla skriva upp vad de tänker på när de hör ordet. Vad får de för associationer? Vad tänker de på? Vad är teater för dem?

ÖVNING 3: Berätta! Låt eleverna skriva på små lappar om sina förväntningar inför föreställningen. Vad tror de att de kommer att få se? Hur tror de att pjäsen kommer att påverka dem? Låt dem också skriva ner sina tidigare erfarenheter av teater (om de har några). Har de någon särskild föreställning som har berört dem? Diskutera sedan som en grupp och låt de som vill dela sina förväntningar eller erfarenheter.

Efter föreställningen

Föreställningen är slut och applåderna har tystnat. Nu har ni återvänt till skolans lektionssalar men med er har ni intryck och tankar. Ett gemensamt djupdyk i vad ni har sett är därför det som lämpar sig bäst nu.

Försök ha det gemensamma samtalet redan dagen efter ni sett föreställningen så allting är färskt i minnet. Här är några frågor ni kan utgå från:

- Vad tyckte du om föreställningen?
- Vad handlar föreställningen om för dig?
- Föreställningen handlar om rättvisa, moral och människors ansvar.
Hur upplever du att dessa teman kom fram i berättelsen?
- Hur såg scenen ut?
- Vad såg du för saker på scenen? Till exempel föremål, färger och kläder.
- Vilken karaktär minns du bäst?
- Föreställningen utspelar sig i ett samhälle präglad av orättvisor och konflikter.
Vad tänker du om hur miljön på scenen speglar berättelsens tema?
- Vad tycker du om karaktären Grusche, som ställs inför svåra moraliska val?
- Vad tänker du om de val Grusche gör? Skulle du själv ha handlat annorlunda?
- Vad tyckte du om domaren Azdak och hur han hanterade rättvisa?
- Vilka frågor kring rättvisa och makt väckte hans handlingar hos dig?
- Fanns det någonting som du skulle ändrat på i föreställningen om du fick chansen?
- Vad spelade ljud och musik för roll under föreställningens gång?
- Hur påverkade ljud och musik din upplevelse av vissa scener?
- Vad kände du under föreställningen?
- Var det någon scen som väckte särskilt starka känslor?
- Vad kände du efter föreställningen?
- Finns det något i berättelsen som fått dig att fundera på rättvisa och moral på ett nytt sätt?
- Vad gillade du?
- Vad gillade du inte?
- Vad tror du att pjäsen vill säga om människors ansvar för varandra?
- Vilket budskap tog du med dig från berättelsen?

“Vem har hand om barnet? Ni eller jag?”

PRODUKTIONSFAKTA

Den kaukasiska kriticirkeln.

Spelas på Storan: 15 mars–24 april 2025

Av: Bertolt Brecht och Ruth Berlau

Regi: Moqi Simon Trolin

Kompositör: Jens Helleman

Dramaturg: EliSophie Andrée

Scenograf: Eilev Skinnarmo

Målgrupp: Vuxen och gymnasiet

Längd: cirka 2 timmar, 30 minuter
inklusive paus

Med stor ensemble och musiker på scen presenterar vi stolt klassikernas klassiker på Storan: Bertolt Brechts "Den kaukasiska kriticirkeln". Med skarp satir och djupt mänskliga teman dras vi in i en värld där allt snurrar kring rättvisa, moral och mod. Det är gripande, tänkvärt, burleskt och roligt!

"Den kaukasiska kriticirkeln" utspelar sig i en tid av kaos och förändring – inte olik vår egen tid. En kvinna, på flykt undan ett våldsamt uppror, står inför det svåra valet att offra allt för att rädda ett barn som inte är hennes eget. Genom Brechts typiska berättarteknik, där publiken uppmanas att reflektera snarare än att dras med känslomässigt, väcks frågor om makt, kärlek och ansvar.

Den här klassikern har satts upp otaliga gånger, men vår version spelas i en musikalisk atmosfär inspirerad av Östeuropas och Balkans rika tonlandskap. Den specialskrivna musiken bjuder på pulserande rytmer och melankoliska melodier som skapar en ny dimension till berättelsen och förvandlar Storan till en plats där allt kan hända. Detta är både underhållning och en inbjudan till eftertanke om vad som är rätt och fel i en komplex värld. I regi av Moqi Simon Trolin.

CREDLISTA

Översättning: Brita och

Johannes Edfelt

Bearbetning: EliSophie Andrée och Moqi

Simon Trolin

Ljusdesign: Ilkka Häikiö

MEDVERKANDE OCH ROLLER

I rollerna: Evamaria Björk, Cecilia Borsén, Einar Bredefeldt, Nils Dernevik, Elin Norin, Sakib Zabbar m fl

Synopsis

Guvernören Georgi störtas och avrättas av revolutionärer. Mitt i kaoset flyr guvernörens fru, Natella, för att rädda sina dyrbara ägodelar. I sin brådska lämnar hon kvar sin nyfödde son Mikael. Guvernörens barn är en måltavla eftersom den nya regimen vill eliminera alla potentiella hot mot deras makt.

Grusche, en enkel kökspiga, upptäcker det övergivna barnet och bestämmer sig för att ta hand om honom, trots att hon är medveten om den livsfara detta innebär. Hon tar Mikael och flyr staden, jagad av soldater som har fått order att hitta och döda barnet. Grusches beslut är inte lätt; hon tvekar först eftersom hon förstår att hennes handlingar kan innebära hennes egen död. Men med ett växande mod och modersinstinkt beslutar hon sig för att skydda pojken.

På sin flykt genom bergen tvingas Grusche övervinna flera svårigheter. Hon riskerar sitt liv för att korsa en svag repbro med barnet och går utan mat och skydd. Samtidigt växer hennes kärlek och ansvarskänsla för Mikael. När hon kommer till sin syster och hennes make i en avlägsen by får hon en tillfällig tillflyktsort, men maken är ovänlig och skeptisk till att hysa dem.

För att undvika att väcka misstankar och säkra Mikael's framtid gifter hon sig med en döende bonde, Jussup. Äktenskapet är bara en formalitet för att göra Mikael's situation mer legitim; Jussup förväntas dö inom kort. Överraskande nog tillfrisknar Jussup efter bröllopet och visar sig vara lat och självcentrerad. Han gör inte mycket för att hjälpa Grusche, och hon är fast i ett äktenskap utan kärlek, bara för att skydda Mikael.

Under tiden återkommer Simon, Grusches förlovade, som varit borta i kriget. De återförenas men kompliceras av Grusches hemlighet om Mikael och hennes äktenskap med Jussup. När Simon upptäcker att Grusche har gift sig blir han besviken och tror att hon har övergett honom för en annan. Hon försöker förklara situationen men kan inte avslöja hela sanningen om varför hon gifte sig.

När revolutionen tar slut, återvänder guvernörens fru Natella och kräver att få tillbaka sin son, eftersom hon behöver honom för att återta familjens egendom. Mikael är arvtagare till guvernörens stora rikedomar, vilket gör honom värdefull för Natella, som egentligen aldrig visat någon moderskärlek för honom. Grusche, som har riskerat allt för att skydda och uppfostra pojken, vägrar att ge upp honom.

För att avgöra vem som äger barnet, hålls det en rättegång. Rättegången leds av Azdak, en excentrisk och opålitlig domare som blivit utnämnd av en slump under revolutionen. Han är dock sympatisk mot de fattiga och orättvist behandlade. Under rättegången ställs Grusche och Natella mot varandra i kampen om vårdnaden av Mikael.

Azdak beslutar att använda den gamla berättelsen om kriticirkeln som ett rättviseprov. Han ritar en cirkel på marken och placerar Mikael i mitten. Båda kvinnorna får order att dra i barnet för att se vem som kan dra ut honom ur cirkeln. Natella drar hårt utan att tveka, medan Grusche, av rädsla för att skada Mikael, vägrar att dra. Azdak avgör då att den verkliga modern är den som inte kunde tänka sig att skada barnet, vilket innebär att Grusche får vårdnaden.

Efter rättegången upplöses Grusches äktenskap med Jussup, och hon och Simon kan återförenas.

Övningar efter föreställningen

Pjäsen "Den kaukasiska kriticirkeln" är en actionfylld pjäs om bland annat rättvisa, äganderätt och moderskap. Pjäsen behandlar ett flertal spännande ämnen och där finns det mycket att samtala om med eleverna.

Här är några frågor på pjäsens tematik man kan samtala kring.

- Vad säger pjäsen om rättvisa och äganderätt? Diskutera Azdaks kriticirkelprov. Var det ett rättvist sätt att avgöra vem som skulle få vårdnaden om Mikael? Vad tror ni att Brecht vill säga om vem som har "rätt" till något – den som äger det enligt lag eller den som faktiskt bryr sig om och tar ansvar för det?
- Hur skildras moderskap i pjäsen? Jämför Natellas och Grusches förhållande till Mikael. Vad innebär det att vara en "riktig" mor enligt pjäsen? Hur utmanar pjäsen traditionella uppfattningar om moderskap och föräldraskap?
- Hur speglar pjäsen maktförhållanden i samhället? Diskutera Azdaks roll som domare och hur han använder sin makt. Vad säger pjäsen om rättssystemet och maktstrukturer? Kan vi dra paralleller till hur rättvisa fungerar i dagens samhälle?

Dela upp klassen i smågrupper och låt dem tillsammans sitta och diskutera frågorna.

ÖVNING RUNDA: Sätt er i en ring och låt alla i turordning säga vad de **tänkte** (undvik **tyckte** för att inte riskera att få svar som "bra" eller "dålig") om föreställningen.

ÖVNING: Fyra hörn

Dela upp klassrummet i fyra hörn.

Hörn 1: Ja

Hörn 2: Nej

Hörn 3: Kanske

Hörn 4: Egna tankar

Ställ sedan påståenden om föreställningen och låt eleverna gå till det hörn som de tycker känns bäst. När alla har ställt sig vid "sitt" hörn kan du öppna upp för samtal om varför de har ställt sig just där.

Förslag på påståenden:

- Alla har rätt till en andra chans, oavsett vad de har gjort tidigare.
- Det är viktigare att vara lojal mot sina närmaste än att följa samhällets regler.
- Rättvisa betyder olika saker för olika människor och kan därför aldrig vara helt objektiv.
- Man kan inte vara en god person utan att ibland fatta svåra beslut som skadar andra.
- Det är alltid moraliskt rätt att hjälpa de mest utsatta, även om det innebär stora risker för en själv.

- Den som bryr sig mest om något har större rätt att äga det än den som har laglig rätt.
- En person som räddar ett barn och tar hand om det är en bättre förälder än den biologiska föräldern.
- Rättvisa handlar mer om att göra det som är moraliskt rätt än att följa lagen.
- Moderskap definieras av biologiskt släktskap snarare än känslomässig anknytning och ansvar.
- Det är rätt att bryta mot lagen om det innebär att man gör det för en god sak.

“Till och med tårarna låter husfrun andra fälla åt henne.”

Grusches rättegång

INSTRUKTIONER:

Dela in roller: Dela in eleverna i smågrupper och tilldela varje grupp en roll. Vissa elever ska spela karaktärer från pjäsen, som Grusche, Azdak, barnet eller barnets biologiska mor, medan andra får vara advokater och åklagare som försvarar eller kritiserar karaktärernas handlingar.

Be varje grupp förbereda argument utifrån sin karaktärs perspektiv eller utifrån vad de anser är "rättvisa". De ska fundera på karaktärens beslut och hur dessa kan motiveras eller ifrågasättas.

Exempel: Grusches försvarare kan argumentera för att hon skyddade barnet av kärlek och ansvar, medan åklagarsidan kan hävda att hon tog något som inte tillhörde henne.

Spela rättegång: Samla klassen i en "domstol" (arrangera klassrummet så att karaktärerna, försvarare och åklagare kan sitta tillsammans och "domaren" får en tydlig plats). Låt rättegången börja! Varje karaktär får försvara sina handlingar medan åklagarsidan ställer frågor och ifrågasätter besluten.

Domaren beslutar: Välj någon (lärare eller elev) som får vara domare. Domaren lyssnar på argumenten och tar sedan beslut baserat på vad som presenterats.

Reflektion: Efter rättegången samlas klassen och reflekterar över vad de lärt sig om karaktärerna. Diskutera: Skulle karaktärerna ha handlat annorlunda? Vad säger deras beslut om rättvisa och moral? Och hur påverkade det deras förståelse för "Den kaukasiska kretsen?"

Diskutera vad övningen säger om rättvisa och personligt ansvar. Fråga om eleverna håller med om domarens beslut och hur de själva skulle ha dömt i en liknande situation.

Vi ses snart igen!

Teatern och konsten är viktigt för barn och ungas utveckling och skolgång. Vi på Helsingborgs stadsteater är väldigt glada över att du som pedagog tagit dig tid och prioriterat att gå på teater med din klass. Här är därför några punkter ur läroplanen för grund- och gymnasieskolan som är relevanta för just det här materialet.

UR SKOLANS VÄRDEGRUND OCH UPPDRAG:

Skolan ska gestalta och förmedla de värden och rättigheter som uttrycks i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

UR BARNKONVENTIONEN:

Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations och fritidsverksamhet.

UR ÖVERGRIPANDE MÅL OCH RIKTLINJER – NORMER OCH VÄRDEN:

Skolans mål är att varje elev kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.

SKOLAN SKA ANSVARA FÖR ATT VARJE ELEV:

- efter genomgången grundskola kan använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.
- kan söka sig till saklitteratur, skönlitteratur och övrigt kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje.

UR KURSPLANEN I SVENSKA

I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

“Det var jag som la barnet utanför dörren, men det är inte mitt, utan från en fin familj.”

Om Helsingborgs stadsteater

Helsingborgs stadsteater bedriver sedan 1921 teaterverksamhet för en först och främst lokal och regional publik. Teatern producerar mellan sex och tio uppsättningar per spelår, oftast på egen hand men också genom samproduktioner med andra scenkonstinstitutioner och med det fria kulturlivet.

En central del av teaterns uppdrag är att erbjuda scenkonst i sin fulla bredd, på hög konstnärlig nivå för alla åldrar, vilket inbegriper att skapa egenproducerade skol- och familjeföreställningar, ungdomsteater och teater för förskolebarn.

Teatern har ungefär 50 fast anställda i personalen, inklusive en egen ensemble. Under ett år uppgår totalt antal anställda till ungefär 100 personer. Tillkommande personal är i huvudsak ytterligare skådespelare, regissörer och konstnärliga team utifrån, samt scenteknisk och tillverkande personal.

Ännu mer och ännu djupare

Tack för att ni kom och såg "Den kaukasiska kriticirkeln" och hoppas att vi snart ses igen. Ni kan läsa mer om oss på www.helsingborgsstadsteater.se eller kontakta stadsteatern_skola@helsingborg.se

LÄSA MANUSET?

Självklart! Om ni vill ha manuset att läsa och arbeta med efter föreställningen är det bara att höra av sig.

**“Om du ger dem barnet,
kommer de att döda det här
inne i ditt hus. Du måste säga
att det är ditt.”**